

קכד ע"ב

[א] גמ' לעולם מחמה לצל - גי' הגאונים (ורא"ש) [ור"א] 109 כר"ש סבירא ליה, דדבר שאין מתכוין מותר.

אור אליהו

אמנם גירסת הגאונים היא: "לעולם מחמה לצל, ורבי אלעזר כרבי שמעון סבירא ליה, דדבר שאינו מתכוין מותר"¹¹¹. ולפי גירסא זו, למסקנת הגמ' נחלקו רב ורבי אלעזר האם מותר לטלטל מכבדות של תמרה מחמה לצל. ושורש מחלוקתם תלוי בדין דבר שאינו מתכוון. רב סובר דבר שאינו מתכוון אסור, ולכן מכבדות של תמרה הם כלי שמלאכתו לאיסור, שכן יש חשש שמא ישוה גומות, אף שאינו מתכוון לכך. ורבי אלעזר סובר כרבי שמעון, שדבר שאינו מתכוון מותר, ולכן מכבדות של תמרה הם כלי שמלאכתו להיתר, שכן גם אם ישוה גומות לא יעשה בכך איסור,

[א] גמ': "אמר רבי אבא אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: מכבדות של מילתא מותר לטלטל בשבת, אבל של תמרה לא. רבי אלעזר אומר, אף של תמרה. במאי עסקינן, אילמא לצורך גופו ולצורך מקומו, בהא לימא רב של תמרה לא, והא רב כרבא סבירא ליה, אלא מחמה לצל, בהא לימא רבי אלעזר אף של תמרה. לעולם מחמה לצל, אימא וכן אמר רבי אלעזר". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'¹¹⁰. ולפי זה למסקנת הגמ', בין לרב ובין לרבי אלעזר, מכבדות של תמרה הן כלי שמלאכתו לאיסור, ולכן אסור לטלטל מחמה לצל.

שמלאכתו לאיסור. והביא בעל המאור ראייה מהגמ' בסוגיא לפי הגירסא שלפנינו: "ואילו לא היו מכבדות של תמרה דבר שמלאכתו לאיסור אפילו לרבי שמעון, על מה מתמהים בגמ' אלא מחמה לצל בהא לימא ר' אליעזר אף של תמרה, ומנא לן דלא סבירא ליה לר' אליעזר כר"ש" ומסיים בעל המאור: "הלכך אין ספק בדבר זה, שכבוד הבית אסור בין בשבת בין ביום טוב, ומכבדות של תמרה דבר שמלאכתו לאיסור הם לדברי הכל". והרמב"ן יצא להגן על פסק הרי"ף, ובתירוץ השני לקושיא הנ"ל כתב: "ויש לר' שמעון בעל הלכות ז"ל נוסחא אחרת בזה, ובלשון הזה כתב: רבי אלעזר אמר אף של תמרה סבר לה כרבי שמעון, דאמר דבר שאין מתכוין מותר, אלמא לא מתכוין לאשוויי גומות וכניש ברכבא תמרה רכבא דהוצי". ובחידושי הרמב"ן, אחר שהביא את גירסת הבה"ג הוסיף: "וזו הגירסא יותר מחוורת, דלמאן דגריס 'אימא וכן אמר רבי אלעזר' קשיא, אמאי דחיק נפשיה לחלופה, לימא רבי אלעזר כרבי שמעון סבירא ליה ומיתוקם אליבא דהלכתא". ועיין עוד

109. לפנינו בהגהות רבינו כתוב: "גירסת הגאונים ורא"ש כר"ש סבירא ליה" כו'. אמנם גירסא זו קשה להולמה, שכן מבואר ברא"ש (יז, ד), שגרס כגירסא שלפנינו בגמ': "א"ר אבא א"ר חייא בר אשי אמר רב מכבדות של מילתא מותר לטלטל בשבת, אבל של תמרה לא, וכן א"ר אלעזר" כו'. ואכן בהגהות בן אריה על הגמ' כתב להגיה בדברי רבינו שבמקום "ורא"ש צריך לומר "ר"א", והוא ראשי תיבות "ורבי אלעזר".

110. וכן גרסו הרי"ף (מח ע"א), בעל המאור (שם) והרא"ש (שם). ועיין להלן בסוף הערה 111 מה שיש להקשות על גירסא זו.

111. וכן גרס הבה"ג (הלכות שבת פרק יז). והובאה גירסא זו בספר מלחמת ה' (שם), שהנה הרי"ף לאחר שהביא את הגמ' על פי הגירסא שלפנינו סיים: "והאידנא דקי"ל כרבי שמעון, דאמר דבר שאין מתכוין מותר, הויין להו מכבדות של תמרה דבר שמלאכתו להיתר, ואפילו מחמה לצל שרי". ובעל המאור (שם) חלק על הרי"ף וסובר שגם לרבי שמעון נחשבות מכבדות של תמרה ככלי

קכח ע"א

[א] גמ' אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה - למאכל מסתפק מהן בשבת.

אור אליהו

שהרי לא התכוון לכך. וכיוון שהן כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטלן גם מחמה לצל¹¹².

[א] בגמ': "חבילי סיאה אזור וקורנית, הכניסן לעצים - אין מסתפק מהן בשבת, למאכל בהמה - מסתפק מהן בשבת". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. וקשה לגירסא זו, שמשמע שהמינים האלו של סיאה, אזור וקורנית, ראויים רק למאכל בהמה ולא למאכל אדם,

115. כתב בספר שלחן שלמה (שכא, א): "הכניסן לעצים אין מסתפקין מהן - עיין בהגהות הגר"א בגליון הגמ', דלאכילת אדם מותר, וצ"ע, הן אמנם מסתבר דלהלכה שרי" כו', ע"ש. ולכאורה משמע שהבין שרבינו לא בא להגיה בגמ', אלא לפרש את הרישא, שמה שכתוב שאם הכניסן לעצים אין מסתפק מהן, הכוונה רק לצורך אכילת בהמה, אבל למאכל אדם מותר להסתפק מהן. ועל כן הקשה שם על דברי רבינו אלו ונשאר בצריך עיון על דבריו. אולם בפשטות לכאורה נראה, שלא בא רבינו לפרש את "הכניסן לעצים", שאם כן היה לו לומר "אבל למאכל אדם מסתפק". ועוד שנראה שרבינו לא כתב את התיבות: "אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה", אלא שעל תיבות אלו שבגמ' כתב רבינו בגליון הש"ס שלו את התיבות: "למאכל מסתפק מהן בשבת" (והמו"ל של הגהות רבינו בש"ס ויולנא ערכו את הדברים כפי שמודפס לפנינו). לכן נראה שכוונת רבינו להגיה בדברי הסיפא של הברייתא, שצריך להשמיט את תיבת "בהמה" וצ"ע. וכן מבואר בהערות פרי הגן על אשל אברהם (שכא ס"ק ב באות ג), שרבינו הגיה והשמיט תיבת "בהמה". וכן הוא במילי דשבתא. ובספר הלכתא מבי דינא עניני שביעית (עמ' קמו) הבינו שרבינו גורס: "הכניסן לעצים אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה, הכניסן למאכל מסתפק מהן

בהגהות בן אריה על הבה"ג (שם) מה שכתב שיתכן לפרש גם את דברי הבה"ג כגירסא שלפנינו עיין שם.

112. כתב השו"ע (שה, מט): "מכבדות שמכבדים בהם הקרקע, מותר לטלטלם". וכתב רבינו בכיאוורו לשו"ע: "מכבדות - ר"ל אפילו מחמה לצל. ומה שאסרו שם קכ"ד ב' היינו לפי הברייתא שם צ"ה א', אבל לפי המסקנא דשם וכפ"י הרי"ף ובה"ג שם דה"ה בכיבוד מותר בטלטול. הרי"ף וכ"פ הרמב"ם לפי שיטתם שמותר במרוצף ועסי" של"ז ס"ב".

113. וכמו שמבואר בברייתא מיד אחר כך: "וקוטם ביד ואוכל, ובלבד שלא יקטום בכלי", הרי שמינים אלו ראויים גם למאכל אדם. וכך מבואר בירושלמי (ח, ב) לגבי הוצאה: "הוציא סיאה אזור וקורנית, אם לאוכלין, כגרוגרת אם לבהמה כמלוא פי גדי. אם לעצים כשיעור העצים". והריטב"א כתב: "סאה אזור וקורנית - מיני עצים הם, ולפעמים ממתקים את הקדרה בהם". ובפסקי ריא"ז (שבת יח, ב): "וכן חבילי סיאה אזור וקורנית, שהן מיני עשבים, פעמים אוכלין אותן בני אדם כשהן לחין". וכן מבואר במשנה (תרומות ב, ב): "הסיאה והאזור והקורנית שזרען מתחלה לאדם, חייבין במעשר וכן כל כיוצא בהן".

114. וכן פירש את דברי רבינו בספר מילי דשבתא.